

VÁMOS ÉVA KATALIN

MAGYAROK A BERLINI KIRÁLYI FRIGYES VILMOS EGYE- TEM HALLGATÓI KÖZÖTT A KIEGYEZÉS UTÁNI ELSŐ KÉT ÉVTIZEDBEN

Berlin történetét és szerepét a tudományok fejlődésében, tudományos élete jellegzetességeit 1987-ben, a város 750 éves fennállása alkalmából alaposan feldolgozták és sok kötetben közzétették. Az egyik ilyen kötetben (Berlingeschichte im Spiegel Wissenschafts-historischer Forschung — 300 Jahre Wissenschaft in Berlin = Berlin története a tudománytörténeti kutatások tükrében, 300 év tudománya Berlinben) Szabadváry Professor írta meg a kémia fejlődését a porosz királyi fővárosban. Ebben felhívta a figyelmet arra, hogy Berlin a kémia fejlődésének igazi központja 1869 után lett, amikor elkészült az August Wilhelm Hoffmann által kezdeményezett új kémiai épület.

Berlin kémiai tudományos közéletét a korszakból egy beszámoló a Magyar Chemiai Folyóirat hasábjain „Tudományos hírek Berlinből” címmel így jellemezte: „Berlin joggal lehetne a kémia szempontjából is Németország fővárosa. Megkérdezhetjük magunktól, van-e még egy német város, ahol a kémia minden ágának annyi híres kutatója dolgozik diákjaival együtt a német tudósra jellemző szorgalommal és pontossággal.

A berlini vegyészek találkozóhelye a Hoffmann Ház. Elegánsan berendezett konferencia-termében tartja üléseit a Deutsche Chemische Gesellschaft (a Német Kémikusok Egyesülete) majdnem minden második héten. Itt a kémikusok apraja-nagyja összegyűlik, hogy a műsoron szereplő tanulmányokat megvitassa.”

A nagy tudomány hatalmas eredményein kívül valószínűleg az is vonzotta Berlinbe a külföldi diákokat, hogy ennyi egyetemista kevés városban volt egyszerre jelen a világon és ez pezsgő diákéletet eredményezett. Az 1871/72-es téli szemeszter idején hallgatási joga volt a Királyi Frigyes Vilmos Egyetemen 4181 diáknak. Ezek közül 2063 volt rendes beiratkozott hallgató 51,-en rektori engedéllyel látogatták az előadásokat. Sokan voltak jogosultak a város más főiskoláiról órákat hallgatni.

Patikusok	96
Fogorvosok	20
A Frigyes Vilmos Intézet Hallgatói	108
Vilmos Császár Katonaorvosi Akadémia	86
Építészeti Akadémia	783
Bányászati Akadémia	81
Ipari Akadémia	302
Mezőgazdasági Akadémia	45
Művészeti Akadémia	6
	1527

Berlin, ahogy a német egyetemekre szóló magyar állami ösztöndíjakat feltüntető táblázat mutatja, a magyar hallgatók számára az egyik legkedveltebb állomás volt.

Magyar diákok német egyetemeken (1906)

Egyetem	A diákok száma
Berlin	57
Königsberg	2
Boroszló (Breslau)	3
Göttingen	12
Greifswald	1
Halle-Wittenberg	25
Marburg	3
München	23
Würzburg	4
Lipcse	45
Tübingen	4
Heidelberg	17
Freiburg	7
Strassburg	4
Összesen:	207

A külföldieket azonban Berlinben is sokszor kevésbé barátságos fogadtatás várta. A barátságtalanság hangjai 3-5 éves hullámokban jelentek meg a német sajtóban. A tárgyalt korszakban például 1886-87-ben volt egy ilyen „hullám”, amely azonban nagyobb utcai eseményeket nem hozott magával. Ezúttal itt csak egy idézetet hoznék, esetlegesen kiválasztva a Neue Preussische Zeitung hasábjairól. 1886-ban így fogalmaztak: „A közép-korban egyetemeink vonzereje a tiszta tudomány volt, ma azonban a tudományos ügyesség, vagy más szóval fogalmazva az alkalmazott tudomány a fontos. A külföldi, akit jogtudományunk, teológiánk, filozófiánk, nyelvészetünk érdekel, végső soron nem fontos. Ma azért jönnek, hogy a hajógyártás, gépgyártás, a kémia legjobb módszereit megtanulják tőlünk és alkalmazva az itt tanult ismereteket, nekünk gazdasági kárt okoznak”.

Talán ez is hozzájárult ahhoz, hogy a magyar hallgatók rövidebb időt töltöttek a berlini egyetemen, mint az átlag hallgató és más megoszlásban. Átalánosságban az orvostanhallgatók és a teológusok maradtak legtovább az egyetemen, átlag 3,5 szemesztert. Az 1870-es években pedig különösen hosszan maradtak a diákok Berlinben.

A tárgyalt korszak első évtizedében a magyar hallgatók több mint fele csak egy szemesztert maradt Berlinben, nagyobb számban három szemesztert csak a bölcsészek hallgattak. A második évtizedben a diákok 3/4-e egy vagy két szemesztert hallgatott Berlinben. Feltűnő, hogy közel annyi jogász hallgatót vonzott ekkor ez az egyetem, mint bölcsészt. A jogászok 75 %-a egy szemeszter után tovább utazott, a bölcsészek többsége még egy fél évre maradt az egyetemen. Ebben a korszakban találunk olyan magyar diákot, aki hét szemesztert is töltött Berlinben.

Főleg a jogászok között találjuk az arisztokrácia ifjait és a politika későbbi nagyjait. Az orvosok és a természettudós bölcsészek között találjuk azokat, akik már doktorálva érkeztek Berlinbe.

Találunk a listákban, a második évtizedben például négy Gróf Széchenyit; 1880-ban Imrét és Gézát bölcsészként, 1884/5-ben Lajost és Miklóst jogászként. 1880-81-ben három Gróf Batthyány járt egyetemre Berlinben; Lajos és Albert jogot hallgatott, Viktor természettudományokat. 1883-84-ben két Gróf Hadik hallgatott jogot Berlinben: Sándor és András. 1876-ban joghallgatóként találjuk Gróf Tisza Istvánt.

A magyar orvos és természettudós hallgatók közül a korszakban 16 % érkezett doktoráltan Berlinbe, %-ban többen az első évtizedben, mint a másodikban.

Amint az itt következő felsorolásból is ki fog tűnni, a magyar természettudósok között, akik Berlinben tanultak, több neves fizikust és matematikust találni, mint kémikust. Ennek oka talán az is lehet, hogy Bunsen nem fogadta el a meghívást Berlinbe, Heidelbergben maradt. Több magyar kémikus generáció öhozá zárandokolt. Berlinben a kémikusok

számára Emil Fischer, a szerves kémia atyja lett a nagy vonzerő, de az ő működése némileg ez után a korszak után vált fontossá Berlinben. A fizikusokat Kirchhoff munkássága vonzotta Berlinbe, aki Bunsennel ellentétben elfogadta a meghívást a főváros egyetemére. (A német egyetemek egymás közötti, hagyományosan kialakult hierarchiáját szinte államilag igyekeztek ebben az időben megváltoztatni Berlin javára.)

Az első nagy magyar természettudós, akit 1867-től 1887-ig terjedő listáimban megtaláltam, a matematikus König Gyula volt. Ő 1869-ben, majd 1871-ben ismét tanult a berlini egyetemen. Ahogy életrajzírója, Sain Márton leírja, egy év bécsi tanulás után érkezett a Frigyes Vilmos Egyetemre. Egy fél év után tovább ment Heidelbergbe, ott is doktorált, de újabb fél évre visszatért Berlinbe, még mielőtt hazajött volna Budapestre.

Vályi Gyula (1855-1913) a híres matematikus, azok közé tartozott, akik már diplomás emberként érkeztek Berlinbe. 1877-ben Kolozsváron szerzett matematika-fizika szakos tanári diplomát. Ösztöndíjjal töltött két évet 1878/79-ben Berlinben.

Nagy fizika professzoraink közül időrendben az első, aki a berlini egyetem 1867 utáni nyilvántartásaiban megtalálható Fröhlich Izidor volt (1853-1931). Ő is már négy év budapesti egyetemi tanulmány után érkezett Berlinbe 1874-ben. Ott Helmholtz és Kirchhoff mellett dolgozott. 1875-ben ott is doktorált.

Klupathy Jenő, aki 1903-tól a gyakorlati fizika tanszék vezetője lett Budapesten, diák korában saját egyetemi tanulmányait is egészében itthon végezte, 1876-80-ban. Utána dolgozott Eötvös Loránd mellett, mint tanársegéd. Az 1885/86-os tanévben, mint Dr. Klupathy Jenőt találni meg a berlini egyetem listáiban.

Lénárd Fülöp, aki 1905-ben kapott fizikai Nobel-díjat „a katódsugarakkal kapcsolatos munkásságáért”, a berlini egyetemnek 1884/85-ben volt hallgatója. Munkásságáról és bonyolult egyéniségéről én is most hadd ne mondjak többet. Ennek szakavatott értékelője körünkben Palló Gábor.

Kohner Adolf 1882/83-ban kémiát hallgatott Berlinben. Ő nem kutató kémikus, lett hanem vegyi gyáros. A Magyar Vegyészeti Gyárosok Szövetségének elnöke.

Ennek a néhány kiemelt példának és a statisztikáknak tanulságaként, összefoglalva megállapítható, hogy a Berlini Frigyes Vilmos Egyetem már a dualizmus első két évtizedében is a német egyetemek közül a legtöbb magyar hallgatót vonzotta. Ezen hallgatók között szám szerint a természettudományokat hallgatók elenyésző kisebbségben voltak. Azonban számos későbbi nagy professzorunk tanult Berlinben is. A magyar diákság erre az egyetemre már némi itthoni vagy bécsi egyetemi képzettséggel érkezett és viszonylag rövid ideig tudott csak itt tanulni.